

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 94:930.253(497.4 Cerklje)"17/18"
prejeto: 19. 9. 2005

Alenka Kačičnik Gabrič

mag. zgodovine, višji arhivist, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana
e-mail: alenka.kacicnik@gov.si

Gospodstvo Strmol v nekaterih zemljiških evidencah

IZVLEČEK

Ozemlje pod kamniško-savinjskimi planinami je bilo v drugi polovici 18. in v prvi polovici 19. stoletja nekoliko odmaknjeno od glavnih prometnih poti, kmetje pa so živeli podobno revno kot v drugih slovenskih pokrajinah. Uživali so podobno hrano in si doma sami tkali ali predli tkanine za oblačila. Ukvarjali so se z obdelovanjem kmetijskih zemljišč in živinorejo, gojili iste kmetijske pridelke, nekoliko manj pa so zaslužili pri trgovanju ali pripreganju kot kmetje ob pomembnejših transportih poteh. Različne zemljiške evidence, ki so se ohranile do danes in jih hranijo različni arhivi, nekoliko odstrajajo pogled na kmečko življenje, saj je drugih pisnih virov o tej problematiki zelo malo.

KLJUČNE BESEDE

Strmol, zemljiške evidence, Grad, Češnjevke, kmečko življenje, franciscejski kataster, jožefinska merjenja

ABSTRACT

THE STRMOL DOMINION IN SOME LAND RECORDS

The territory beneath the Kamniško-Savinjske mountains was in the second half of the 18th and in the first half of the 19th centuries somewhat distanced from the main traffic system and the peasants were as poor as in other Slovene provinces. They consumed similar food and at home wove or span fabrics for clothing. They were occupied with cultivating of agricultural land and animal husbandry, they grew identical agricultural produce; somewhat less they earned with trading or harnessing along significant transport lines. Different land records that have preserved until the present time and are kept in archives reveal to some extent the peasant life for there are few other written sources on the thematic.

KEY WORDS

Strmol, land registers, Grad, Češnjevke, peasant life, Franciscan land register, Josephinian land surveying

Različne evidence zemljišč za slovensko ozemlje, ki jih hranijo arhivi, so eni najpomembnejših fondov ali zbirk gradiva, po katerih moremo danes preučevati življenje kmečkih slojev prebivalstva. V slovenskih arhivih se od teh evidenc poleg urbarjev in zemljiških knjig hranijo katastri, od katerih najstarejša dva nimata pregledov stanja po posameznih področjih. Terezijanski kataster ne omogoča neposredne presoje, kakšna je bila na večjih območjih površina posameznih vrst zemljišč. Tudi ugotovitve jožefinskega katastra so še iz časa pred večjimi spremembami v kmetijstvu, za ugotavljanje razširjenosti kulturnih kategorij po katastrskih občinah pa prihaja le delno v poštev.¹ V dunajskem Vojnem arhivu pa so ohranjena t. i. jožefinska merjenja, ki nekoliko zapolnjujejo to pomanjkljivost, čeravno so bila izdelana za povsem druge, vojaške potrebe. S kartami in predvsem popisi nam preučevanje jožefinskih merjenj vsaj skopo nariše osnovno sliko stanja in krajev, kjer so živeli kmečki sloji v drugi polovici 18. stoletja.

Država pa je tudi v 19. stoletju nadaljevala z iskanjem najustreznejših rešitev za povečanje državnih dohodkov in vsedržavnim poenotenjem davčnega sistema. V ta namen je bil 23. decembra 1817 izdan cesarski patent o izdelavi stabilnega katastra, danes bolj znanega kot franciscejski kataster,² ki poleg izmere, klasifikacije in cenitve zemljišč ter obdavčitve obsega tudi pregled načina kmetovanja in življenja po posameznih katastrskih občinah.

Imenje Strmol je imelo svoja dominikalna zemljišča v katastrskih občinah Grad, kjer še danes stoji graščinsko poslopje, ter Češnjice pri Kranju, v franciscejskem katastru imenovani Češnjevček. Po podatkih deželne deske je obsegalo 19 kmetij in sedem petnajstin, torej je v primerjavi z nekaterimi drugimi gospostvi, npr. Brdom ali Snežnikom, spadalo med manjša zemljiška posestva. Od graščinske zemlje je graščina plačevala 19 goldinarjev 21 krajcarjev 3 denariče zemljiškega davka, od rustikalne zemlje pa je davek znašal 119 goldinarjev 59 krajcarjev in 2 denariča. Kontribucija³ je znašala 116 goldinarjev 51 krajcarjev.⁴

Naselji Grad in Dvorje sta bili v popisih jožefinskih merjenj zajeti skupaj, opisani pa le z nekaj besedami, saj od glavnih prometnih poti odmaknjena kraja z vidika vojaških potreb nista bila pomembna. Od Pšate sta bila oddaljena četrta ure, enako od Cerkelj na Gorenjskem, od Češnjevka pa približno pol ure hoda. Ker je vojsko zanimalo

tudi, kje bi v primeru pohoda njeni vojaki lahko prenočili, so v zapisih navedene vse večje in trdno grajene stavbe, ki so bile v našem primeru obe cerkvi in enonadstropni grad Strmol.⁵

Češnjevček si je prislužil nekaj več besed, čeravno tudi tu opisovalci niso bili ravno gostobesedni. Kraj je od Velesovega oddaljen četrta ure hoje, od Praprotne Police prav tako dobre četrta ure, od Srednje vasi pri Šenčurju tričetrta ure in od Dvorij slabe pol ure hoje. Vaške cerkve so bile že v drugi polovici 18. stoletja vse zidane, hiše po vaseh pa so bile deloma lesene, deloma zidane. Mali potočki na tem področju tečejo ob neprestanem deževju, ob suhem vremenu pa presahnejo, torej za prehod vojske večinoma niso bili pomembni. Poti so imele dobro in trdno podlago, zato so bile ob dobrem vremenu prevozne tudi za težke vozove. Gozdovi v ravnini, posebno majhne zaplate, ki so jih vzgojili vaščani, so bili visoki in ne preveč zaraščeni z grmovjem.⁶

V cenilnih elaboratih franciscejskega katastra so navedeni neprimerno bolj bogati podatki. Po primerjavi opisov, kolikor je to možno, je lahko ugotoviti, da je čas takrat tekel precej počasneje kot danes in da se življenjske razmere za kmečko prebivalstvo od zapisanih opazanj v jožefinskih merjenjih do opravljenih opisov v franciscejskih cenilnih elaboratih približno šestdeset let kasneje niso veliko spremenile.

Ker sta katastrski občini Grad in Češnjevček sosedni, so tudi njune geografsko-klimatske in življenjske razmere zelo podobne. Katastrska občina Grad⁷ leži v vzhodnem delu okraja, severno od župnije Cerklje in vzhodno od mesta Kranj, od Velesovega, kamor so prebivalci najlažje in najhitreje prišli po okrajni cesti, pa je oddaljena tri ure hoda. Konfiguracija zemljišča katastrske občine je delno ravna in delno hribovita. Na jugu se razprostira ne preveč velika in pomembna ravnina, kjer so bile njive, travniki in pašniki, proti severu pa se dvigujejo skupine hribov, pokritih z gozdovi. Severne gozdne parcele mejijo s parcelami hribovite katastrske občine Šenturška Gora.

Katastrska občina Češnjevček⁸ leži prav tako v vzhodnem delu okrožja v glavnem na ravnini, kjer so kmetje oblikovali predvsem njivske površine. Običajno je klima mila, zaradi česar so posevki ponavadi dozoreli pravočasno, kmetje pa so lahko posejali tudi sekundarne, jeseni dozorele posevke, čeravno področje dokaj rada prizadenejo neurja.

¹ *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 138.

² Granda, Patent o uvedbi stabilnega katastra, str. 129.

³ Kontribucija: izsiljena dajatev v naravi ali vojni davek; več glej: Verbinc, *Slovar tujk*, str. 376.

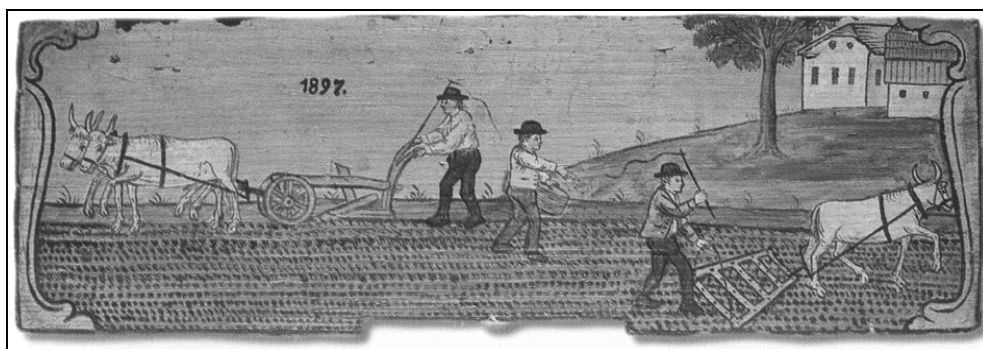
⁴ Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, str. 468.

⁵ *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*, 4. zvezek, str. 119.

⁶ Prav tam, str. 118.

⁷ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

⁸ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevček, L 109, cenilni elaborat.

Kmečka opravila na polju, slika na panjski končnici (iz zbirke SEM)

Kakor v katastrski občini Češnjevек je tudi v katastrski občini Grad klima delno mila, ponekod v zavetnih območjih pa je zaradi bližine visokih, vedno zasneženih gora, s katerih pihajo severni vetrovi, mrzla in neprijetna. Zgodaj spomladi, ko se v planinah topi sneg, ali ob večjih deževjih v hribih potoki, ki pritekajo od tam, pogosto poplavlajo. Sicer pa je celotna katastrska občina zavzemala površino 943 oralov 407 kvadratnih klafter.⁹ Po površini je bila katastrska občina Češnjevек nekoliko manjša. Zavzemala je površino 472 oralov 568 kvadratnih klafter.¹⁰

V katastrski občini Grad ležita dva blizu drug drugemu ležeča kraja, oba tik pod vznožjem hribov. Vzhodneje leži kraj z imenom Grad, v katerem so bile hiše in gospodarska poslopja strnjena. Ob njih stojita dve cerkvi. Ena je posvečena sv. Nikolaju, druga pa sv. Heleni. Obe sta bili filialni cerkvi župnije v Cerkljah. Zahodno od vasi Grad leži kraj Dvorje. Tudi tu so bila poslopja postavljena v sklenjeni pozidavi. V skrajnem zahodnem delu katastrske občine na blagi manjši vzpetini, s katere je dober pregled po celotni ravnini, stoji grad Strmol, sedež imenja, katerega lastnik je bil (v času izdelave franciscejskega katastra) "že vrsto let" gospod Dietrich.¹¹

Razen nekaj posameznih zgradb so bile hiše v kraju Češnjevек, ki leži ob glavni cesti od Kranja do Cerklje v istoimenski katastrski občini, zgrajene okoli podružnične cerkve sv. Duha, ki je spadala pod župnijo Cerklje.¹²

V katastrski občini Grad so se v primerni oddaljenosti od hiš in gospodarskih poslopij širila polja in sicer tako, da najoddaljenejšje njive niso

bile oddaljene več kot četrta ure od naselja. Večina so njive ležale južno od poseljenih območij, obkrožali so jih travniki, pašniki in sadovnjaki, na zahodnem delu katastrske občine pa so bili ponekod pašniki razpršeni tudi med njivami. Gozdovi so pokrivali znaten del površine katastrske občine, vlekli so se ob obeh krajih proti severni meji območja. Strnjen gozd je presekala le potok Reka.¹³

V katastrski občini Češnjevек so bile najoddaljenejšje njive od samega kraja Češnjevек prav tako oddaljene približno 15 minut. Na južnem delu katastrske občine so jih obdajali travniki ter pašniki s sadnim drevjem, na severu pa so njive prehajale v gozdove. V zadnjem času (čas izdelave franciscejskega katastra) so povsem na jugu področja nastajale nove njivske površine.¹⁴

Okrajno gosposko je za prebivalce katastrskih občin Grad in Češnjevек predstavljalo komercialno gospostvo Velesovo pri Kranju, župnijo so imeli v Cerkljah, kamor so hodili v šolo tudi otroci obeh opisanih katastrskih občin. Obojim pa je tudi patronat in sodno oblast predstavljalo gospostvo Velesovo. Kakih posebnosti ali zgodovinskih znamenitosti na področju katastrskih občin Grad in Češnjevек ni bilo.¹⁵

Katastrska občina Grad na vzhodu meji na Pšato, proti zahodu je sosednja katastrska občina Češnjevек, proti jugu Cerklje, na severu pa meji na katastrski občini Štefanja Gora in Šenturška Gora.¹⁶

Proti vzhodu katastrska občina Češnjevек meji na katastrski občini Grad in Cerklje, proti zahodu pa na Velesovo. Na jugu sta ji sosednji katastrski občini Cerklje in Velesovo, proti severu pa Velesovo, Štefanja Gora in Grad.¹⁷

Po popisu iz leta 1830 je v katastrski občini

⁹ 1 oral ali joch = 1600 kvadratnih klafter = 5744 kvadratnih metrov = 0,5744 hektara. Več glej: Vilfan, Prišpevki k zgodovini mer, str. 67.

¹⁰ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, k. o. Češnjevек, L 109.

¹¹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat. Franc Ksaver Dietrich je gospostvo Strmol 4. aprila 1769 kupil od Michaela barona Zoisa. Glej: Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, str. 468.

¹² AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevек, L 109, cenilni elaborat.

¹³ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

¹⁴ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevек, L 109, cenilni elaborat.

¹⁵ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevек, L 109, cenilni elaborati.

¹⁶ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

¹⁷ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevек, L 109, cenilni elaborat.

Grad živelo 223 moških in 244 žensk, skupaj torej 467 ljudi. V katastrski občini je bilo 83 stanovanjskih hiš, v katerih so imeli 93 gospodinjstev. Po rezultatih istega popisa je živelo na področju katastrske občine Češnjevke 73 moških in 67 žensk, skupaj 140 ljudi v 27 hišah, kjer so imeli 29 stanovanjskih enot.

Tabela 1: Število prebivalcev in stanovanjskih enot na obravnavanem področju¹⁸

	moški	ženske	skupaj	hiš	stanovanj
Grad	223	244	467	83	93
Češnjevke	73	67	140	27	29

Prebivalci obeh katastrskih občin so se v glavnem ukvarjali s kmetijstvom. Prehranjevali so se s produkti, ki so jih pridelali doma. Vsaj do sredine 19. stoletja so bile najpomembnejši vir vsakdanje kmetove prehrane razne vrste žitaric.¹⁹ Poleg tega so uživali še mleko in mlečne izdelke, kruh, krompir, proso in sadje, dalje repo in zelje, ob težjih kmečkih opravilih ali večjih praznikih so pripravili tudi meso. Pili so večinoma vodo, nekateri ob zajtrku žganje, redko ob posebnih prilikah pa tudi vino.

Število poslov pri večjih kmetih je na področju katastrskih občin Grad in Češnjevke v povprečju znašalo enega ali dva hlapca ter dve ali tri deklet.²⁰ V primerjavi z razmerami na področju katastrskih občin Predoslje, Kokrica in Kokra dobimo v tem primeru zanimivo sliko. Medtem ko je bilo v nižinskih in ravninskih katastrskih občinah Predoslje in Kokrica število najetih delovnih moči nižje kot v katastrskih občinah Grad in Češnjevke, saj so kmetje najemali v povprečju enega hlapca in eno deklet ter pastirja, so v katastrski občini Kokra verjetno zaradi pretežno hribovitega terena in obsežnosti kmetij potrebovali več pomoči pri delu. Povprečno je imel tam kmet enega ali dva hlapca ter dve do tri deklet,²¹ torej enako, kot so jih za opravljanje različnih opravil na kmetijah najemali v pretežno ravninskih katastrskih občinah Grad in Češnjevke. Če pa pogledamo še nekoliko širše, ugotovimo, da so na južnem robu današnjega slovenskega ozemlja v Loški dolini, kjer so bili tudi pogoji življenja in dela bistveno drugačni, na večjih kmetijah najemali po eno deklet in enega ali dva hlapca.²² Če nekoliko špekuliramo, bi lahko trdili, da je bilo v primerjavi s kmetijami pod

kamniško-savinjskimi planinami na kmetijah pod snežniškimi hribi bistveno manj dela za ženske, ki so običajno opravljale delo v hišah ter nekatera dela v hlevih in na poljih. Delno je k temu prispevala velikost kmetij in struktura posesti, ker je bilo v Loški dolini manj njiv in travnikov, saj še danes večino področja prekrivajo gozdovi, pa tudi nižji bivalni standard kmečkega prebivalstva, ki ni zahteval toliko ženskih moči za pomoč pri gospodinjstvih opravilih v hišah.

Na podložniških posestvih so imeli zelo različno število živine. Podložniki so redili pretežno govejo živino, čeravno so nekateri imeli tudi enega ali dva konja.²³ Kmetje na Gorenjskem pa so v povprečju na celih ali polovičnih hubah redili 5 ali 6 glav živine, medtem ko so kočarji navadno redili eno ali dve kravi.²⁴ Na podložniških in deloma tudi na zemljiško-gospodarskih kmetijah je prevladovala majhna in slabotna goveja živina.²⁵ Prizadevanja za vzrejo čistejših plemenskih vrst živine so potekala nekako hkrati z občimi fiziokratskimi težnjami fevdalno-absolutistične države, ki je v drugi polovici 18. stoletja začela kmetijstvu posvečati bistveno več pozornosti.²⁶

Po štetju iz leta 1830 so imeli v katastrski občini Grad kmetje skupno 36 konj, 12 volov, 60 krav, 26 telet in 50 ovac. Podobno so gospodarili tudi na področju katastrske občine Češnjevke. Skupaj so imeli kmetje 17 konj, 9 volov, 36 krav, 37 telet in 60 ovac.

Tabela 2: Število glav živine na obravnavanem področju po katastrskih občinah²⁷

	Grad	Češnjevke
konji	36	17
voli	12	9
krave	60	36
teleta	26	37
ovce	50	60

Pri tem je stanje števila glav živine v katastrskih občinah popolnoma primerljivo s številom glav živine na kmečkih posestvih v katastrskih občinah Predoslje in Kokrica. Pri primerjavi nekoliko zaradi drugačne konfiguracije zemljišča odstopa le katastrska občina Kokra.²⁸

Konji so bili običajne deželne sorte,²⁹ delno vzrejeni doma, delno pa kupljeni na živinskih trgih v okolici. Voli so bili kot vse ostalo govedo

¹⁸ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevke, L 109, cenilni elaborati.

¹⁹ Makarovič, *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*, str. 37.

²⁰ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevke, L 109, cenilni elaborati.

²¹ Kačičnik Gabrič, *Gospodstvo Brdo*, str. 178.

²² Kačičnik Gabrič, *O kmečkih dolgovih*, str. 11.

²³ Britovšek, *Razkroj*, str. 135.

²⁴ Britovšek, *Razkroj*, str. 131.

²⁵ Britovšek, *Razkroj*, str. 137.

²⁶ Britovšek, *Razkroj*, str. 136.

²⁷ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevke, L 109, cenilni elaborati.

²⁸ Kačičnik Gabrič, *Gospodstvo Brdo*, str. 178.

²⁹ O sorti konj na slovenskih tleh glej *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 381.

prav tako običajne deželne sorte in v veliki večini vzrejeni doma, nekatere vprežne vole so tudi kupili ali redkeje zamenjali za kaj drugega.

Konjereja je bila bolj razvita v ravninskih predelih, ki so bili bogatejši s pašniki.³⁰ Konje so kmetje na opisanem področju krmili s senom, deteljo in nasekano slamo, redko so jim dodajali oves, običajno pa so jih redili v hlevih, saj po mnenju zapisovalcev razmer območje nima primernih travnikov, na katerih bi konji lahko bivali in se prehranjevali na prostem.³¹ Za hrano so kmetje konje redkeje klali, saj so konjsko meso uživali v manjši meri le v mestih.³²

Podobno kot konje so imeli kmetje pod kamniško-savinjskimi hribi tudi vole večinoma v hlevih, kjer so jih krmili s senom, deteljo in slamo. Slednjo so jim včasih pozimi pokladali tudi samo, kadar ni bilo nobenega dela. Krave in teleta so pasli na skopih pašnikih v gozdovih ali na običajnih pašniških površinah blizu hiš, pokladali so jim plevel, populjen na vrtovih in njivah, jeseni in pozimi pa so jih krmili z ostanki zelja in repe ter mešanico otave, detelje in slame. Tudi govedine so kmetje manj pojedli doma, pač pa so je rajši več prodali v mesta.³³

Predvsem drobnico so na Kranjskem nekdanje gojili v dosti večjem obsegu kot danes.³⁴ V katastrskih občinah Grad in Češnjevok so ovce preko zime slabo krmili z listjem in slamo, preko poletja pa so jih pasli na prostem.

Prašiče so na območju katastrskih občin Grad in Češnjevok jeseni kupili, nato pa so jih do kolin redili z bučami, krompirjem, repo in drugo zelenjavo.

Kmetje na ozemlju pod Kamniško-Savinjskimi Alpami so konje in vole uporabljali izključno za kmečka dela na svojih kmetijah za razliko od kmetov, ki so živeli ob glavnih prometnih poteh, kjer so jih imeli tudi za pripravo po strmih klancih in z njimi dodatno služili.³⁵ Krave so dajale kmetom prepotrebno mleko, potrebovali so jih za vzrejo telet in za pridobivanje gnoja. Mleko so porabili za hrano domače družine in za pridelavo masla, ki so ga potrebovali v lastnem gospodinjstvu ali pa so ga prodali. Teleta so bodisi vzredili doma bodisi kupili, v določeni starosti in moči pa so jih uporabljali za opravljanje kmečkih del ali pa so jih zredili in prodali za zakol v okolici.

Ovce so služile prebivalcem za pridobivanje volne za oblačila in tudi za meso, vzrejali so jih

doma ali pa kupili. Prašiče so redili za meso in mast, prodajali pa jih običajno niso, saj so jih ponavadi tudi sami kupovali.³⁶ Perutnine so gojili malo, zato je cenitvena komisija ni ocenila kot posebno pridobitno kategorijo.³⁷

Območje katastrske občine Grad je orientirano v smeri sever-jug, kot teče potok po imenu Reka. Na njej so v dvajsetih letih 19. stoletja stali trije mlinci, ki so mleli moko za okoliško prebivalstvo. Potok je občasno služil za namakanje travnikov, ki ležijo ob obeh bregovih, ob večjih nalivih ali spomladi, ko se v gorah topi sneg, pa je narasel in travnike poplavljal. Na cesto je nanašal prod, pesek in humusno zemljo, kar je bilo lahko tudi nevarno. Iz območja katastrske občine Češnjevok se privije še en manjši, v cenilnem elaboratu nepoimenovan potoček,³⁸ ki je prav tako služil za namakanje travnikov. Večjih rek, ribnikov, jezer ali močvirij na ozemlju katastrske občine Grad ni.³⁹

Mejo med katastrskima občinama Grad in Češnjevok predstavlja struga malega neimenovanega potočka, ki je bil parcelno numeriran v katastrski občini Grad. Iz potočka so tudi kmetje v katastrski občini Češnjevok namakali sosednje travnike, sicer pa tudi tam nimajo nobenih drugih večjih voda.⁴⁰

"Drevcelj", stari tip orala
(SEM, foto F. Šarf, inv. št. 7790)

³⁰ Britovšek, *Razkroj*, str. 135.

³¹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevok, L 109, cenilni elaborati.

³² *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 369.

³³ Prav tam, str. 370.

³⁴ Britovšek, *Razkroj*, str. 138.

³⁵ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Trojane, L 299, cenilni elaborat.

³⁶ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevok, L 109, cenilni elaborati.

³⁷ Perutnina na splošno ni bila pridobitna kategorija v franciscejskem katastru za današnje slovenske katastrske občine, ki sem jih že pregledala, kar nekoliko čudi, saj je moralo biti gojenje perutnine nekdanje na podložniških kmetijah zelo običajno, o čemer pričajo navedbe količin naravnih dajatev v urbarjih, izražene v kokoših, koprinih, jajcih in podobno. Glej: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 382.

³⁸ Na karti reambulancnega katastra je potok poimenovan Mlinski potok, glej AS 181, *Reambulančni kataster za Kranjsko*, L 73, 3. karta. V Atlasu Slovenije pa potoček tudi danes nima navedenega imena. Glej: *Atlas Slovenije*, 2005, karta št. 79, C 3 in poglavje Imensko kazalo-topografski zemljevidi, str. 414.

³⁹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

⁴⁰ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevok, L 109, cenilni elaborat.

Kosci (Pokrajinski muzej Ptuj, št. fotogr. 18121)

Skozi katastrski občini Grad in Češnjevек je vodila okrajna cesta od Velesovega proti Kranju in Cerkljam, ki je morala biti vedno dobro prevozna, sicer pa je bilo na območju še več povezovalnih cest s sosednjimi območji, ki so bile nekaj slabše vzdrževane, in poljskih poti, ki so jih morali popravljati in vzdrževati prebivalci sami, zato včasih niso bile v preveč dobrem stanju.

Kmetje na področju katastrskih občin Grad in Češnjevек so pridelali viške na svojih njivah le v posebej rodovitnih letih in jih poizkušali prodati na sejmu v Kranju, kjer je bil sejem vsak ponedeljek ali kak drug, posebej določen dan v letu. Do Kranja so imeli oboji približno eno in pol milje, kar pomeni približno tri ure hoda po dobro vzdrževani in vedno prehodni okrajni cesti.

V katastrski občini Grad so imeli 296 oralov 1367 kvadratnih klafter njiv, 59 oralov 728 kvadratnih klafter travnikov, 356 oralov 495 kvadratnih klafter pašnikov, 445 oralov 600 kvadratnih klafter visokega gozda, pašnikov s sadnim drevjem (sadovnjakov) pa za 29 oralov 303 kvadratne klaftre. Neobdelanih zemljišč so v času izdelave franciscejskega katastra imeli za 4 orale 391 kvadratnih klafter, poti, potoki in pustote pa so zajemali površino 41 oralov 984 kvadratnih klafter. Po teh navedbah je bilo evidentno, da je bila velika večina površine katastrske občine obdelana in le zelo majhnega dela površine niso mogli obdelati.⁴¹

V katastrski občini Češnjevек je bilo 200 oralov 277 kvadratnih klafter njiv, travnikov 30 oralov 1199 kvadratnih klafter, pašnikov 13 oralov 1240 kvadratnih klafter, gozda 202 oralov 399 kvadratnih klafter, pašnikov s sadnim drevjem (sadovnjakov) pa 10 oralov 1194 kvadratnih klafter. Površino 1

oralov 491 kvadratnih klafter so zavzemala pozidana zemljišča in hišna dvorišča, 13 oralov 517 kvadratnih klafter ceste in poti, na površini 51 kvadratnih klafter pa so ostale pustote. Po teh podatkih je cenitvena komisija sklepala, da so tudi v tej katastrski občini kmetje večino zemljišč dobro obdelovali, neuporaben je bil le majhen delež območja.⁴²

Čas na prelomu iz 18. v 19. stoletje je bil čas uvajanja novih kultur v kmetovanje in v gojitveni kolobar. Prizadevanja za uvedbo novega načina kmetovanja pa so pri kmečkem prebivalstvu naletela na odpor ter so za uveljavitev potrebovala veliko časa.⁴³ Vendar je iz podatkov franciscejskega katastra jasno, da se je prehod iz triletnega kolobarja na pet ali večletnega izvršil pred franciscejsko davčno regulacijo, novi kolobar pa je bil sicer v različnih oblikah in v različnih okoliših dokončno uveljavljen v prvi polovici 19. stoletja.⁴⁴

Na področju katastrske občine Grad so gojili pšenico, oves, proso in deteljo, dalje ajdo in repo kot strniščni pridelek na isti njivi, kot je bilo v navadi v teh krajih. Sejali so še ječmen, lan,⁴⁵ krompir,⁴⁶ zelje, rumeno repo in stročnice,⁴⁷ ven-

⁴² AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevек, L 109, cenilni elaborat.

⁴³ Britovšek, *Razkroj*, str. 165.

⁴⁴ *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 244.

⁴⁵ Lan so gojili skoraj povsod. Služil je kot surovina za takrat še splošno razširjeno platnarstvo. Glej: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 255.

⁴⁶ S pridelavo krompirja so bile nasploh težave. Še v začetku 19. stoletja so ga prištevali med krmne rastline. Ta ni bila vpisana v noben urbar in nihče ni vedel, koliko dajatev je treba plačevati od pridelka. Pri tem je bilo treba v pridelavo krompirja vložiti mnogo več dela kot npr. v pridelavo žit. Več glej Granda, *Krompir*, str. 187.

⁴⁷ Stročnice so imele nekdanj v prehrani kmečkega prebivalstva važno vlogo, vendar so bile že od nekdanj od

⁴¹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

dar v tako malih količinah, da so bile pri katastrskem donosu zanemarljive.⁴⁸

V katastrski občini Češnjevk je postopek obdelave njiv in pridelave kmečkih pridelkov potekal podobno. Na njivah so najprej posejali pšenico, koruzo, oves, proso in deteljo, kot dodatne pridelke pa ajdo in repo. Ječmen, lan, krompir, rumeno repo in stročnice so sejali v tako majhnih količinah, da pridelek za cenilce ni predstavljal omembe vredne obdavčitvene količine.⁴⁹

Setveni koledar je na tem območju izgledal približno tako:

1. leto: pšenica na pognojeni njivi, nato ajda
2. leto: koruza, brez gnojenja, nato repa na pognojeni njivi
3. leto: proso, brez gnojenja
4. leto: pšenica na pognojeni njivi, nato detelja
5. leto: detelja, nobenega gnojenja

Slamo slabše kakovosti so kmetje porabili za krmo ali steljo, če je bila za krmo neuporabna, rženo slamo, ki je daljša, pa so uporabljali za prekrivanje streh.

Po mnenju zapisovalcev je na območju obeh katastrskih občin manjkalo posestnikov, ki bi si upali namesto običajnih pridelkov na njive zasejati tudi nove kulture. Po njihovem mnenju je bilo vzrok treba iskati predvsem v tem, da so se vsi kmetje ravnali predvsem po običajih in zgledih, ki so jih dobili pri svojih starših in starih starših.⁵⁰ Zato so zapisovalci menili, da lahko porast proizvodnje ugotavljajo le pri krompirju, ki ga starejši rodovi še niso sadili.

Na travnikih obeh katastrskih občin je rasla sladka in mešana krma za živino, pri čemer je bila prva košnja običajno dobre kvalitete, medtem ko zadnja predvsem zaradi kisle trave ni bila posebne kakovosti in seveda ni imela velike vrednosti. Tudi na pašnikih je rasla sladka krma, kar je bilo razveseljivo, saj teh površin kmetje običajno niso prav posebno negovali. Na travnikih s sadnim drevjem je rasla sladka trava, na drevesih pa sadje, ki je bilo prav tako sladkih sort. Gojili so hruške, jabolka, slive, češnje in lešnike, ki so bili najodličnejši.⁵¹ Sadje so pustili, da je dozorelo, nato pa so ga pobrali in porabili sveže ali posušeno. Sodiło

je med doma poznane sorte, pridelali pa so ga dovolj le za lastne potrebe. V prehrani kmečkega prebivalstva surovo sadje sicer ni imelo večjega deleža, kot hrana je imelo pomen le za otroke. Bolj so uživali posušeno sadje.⁵²

Na področju obeh obravnavanih katastrskih občin so kmetje pri kmetovanju oz. obdelavi polj že uporabljali gnoj, pri čemer je za katastrsko občino Češnjevk navedeno, da so gnojili samo njive. Odvisno od okoliščin so za steljo običajno uporabljali listje, nagrabljeno v gozdovih, vendar tak gnoj ni preveč masten in močan. Za kvalitetnejši gnoj so kmetovalci oklestili leščevje, jelševje in bukovje, ponekod so dodali še smrečje, to dobro zrezali in s tem nastlali živini.⁵³ Toda zemlja na opisanem področju je bila ponekod sama toliko kvalitetna, da sta bili možni dve žetvi, saj je ustrezno dozorela tudi druga setev, ne da bi bilo treba zemljo zaradi izčrpanosti pustiti neobdelano v prahi.

Na travnikih so delali kanale za namakanje in čistili jarke, pobranali in pograbili krtine in mravljišča, posekali, počistili in pospravili grmovje, ki je raslo ob robovih, na močvirnatih travnikih, ki sicer dajejo sladko krmo, pa so pripravili kanale za odvajanje vode. Pašniki in gozdovi so bili popolnoma prepuščeni naravnim procesom, pravo opustošenje na in v njih pa so občasno delali ljudje in živali. Nekateri travnike so zaradi dodatnega namakanja lahko kosili celo dvakrat. Ob primerjavi obdelovalnih površin v obeh katastrskih občinah pa je razvidno, da je bilo v obeh katastrskih občinah neprimerno več njiv kot travnikov.

Svojih delovnih moči so imeli na območju pod Kamniško-Savinjskimi Alpami dovolj. Kmečka opravila na kmetijah so navadno opravljali kmetje sami s pomočjo pripadnikov svoje družine, ob večjih delih pa so si sosedje in sorodniki pomagali med seboj. Pomoči iz drugih krajev običajno niso najemali. Pri delu so rabili v teh krajih poznano orodje in naprave, nenavadnih ali drugod nepoznanih niso uporabljali.

S pripravo njiv za sejanje ozimnih produktov so na kmetijah pričeli sredi septembra in je trajala do novembra. Za sejanje letnih produktov so običajno orali njive v marcu in začetku aprila, nekaj kasneje so sadili krompir in proso, ajdo pa konec julija.

Letno žito so želi v juliju, oves nekaj pozneje, proso in ajdo sredi oktobra. Pozno jeseni so pospravili tudi repo in zelje, stročnice pa so obrali konec avgusta. Kakovost žit, ki so jih pridelali, je bila srednje vrednosti, žito pa je bilo kdaj pa kdaj snetljivo, za kar so cenilci navedli vzrok v ne dovolj posušenem semenu ob setvi. Travniki so

dajatev izvzete. Glej: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 255.

⁴⁸ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

⁴⁹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevk, L 109, cenilni elaborat.

⁵⁰ Pravzaprav so zapisovalci za večje območje na Gorenjskem pri kmečkem prebivalstvu ugotavljali po njihovem mnenju prevelik tradicionalizem, včasih celo nazadnjaštvo pri kmetovanju, saj so v cenilnih elaboratih nekaterih drugih katastrskih občin ugotavljali podobno. Glej: Kačičnik Gabrič, *Gospostvo Brdo*, str. 180.

⁵¹ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevk, L 109, cenilni elaborati.

⁵² *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev*, I, str. 340.

⁵³ Makarovič, *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*, str. 17.

Brananje preorane njive (SEM, foto F. Šarf, št. fotogr. 8487)

dajali večinoma krmo sladke kvalitete, le na nekaterih predelih je rasla kislja trava, ki ni imela posebno velike vrednosti.

Kot je bilo opaziti, so iz gozda vozili le les v deblih, sekali pa so brez kakršnihkoli odkazovanj. V gozdovih, kjer so imeli kmetje pravico do grabljenja listja, so si lahko nabirali tudi poplavljen in defekten les, vendar le za lastno porabo, oz. za kurjenje v domačih pečeh. Pašnike, na katerih so rasla sadna drevesa (sadovnjake) in je med njimi rasla trava dobre kakovosti, so popasle krave in teleta, ali pa so jo kot sveže pokošeno travo pokladali živini, ki so jo gojili v hlevih.

Prst v katastrski občini Grad je primerna za rast gozdov. Ponekod apnenčaste kamnine prekriva srednje debela plast mešane zemlje. Gozdovi so v času izdelave franciscejskega katastra v katastrski občini Grad pokrivali površino 231 oralov 519 kvadratnih klafter, razdeljeni pa so bili na 275 parcel. Uvrščeni so bili v dva kakovostna razreda. Sestoj gozdov prvega kakovostnega razreda so v glavnem predstavljala iglasta drevesa, prevladovala je smreka. Prebivalci so vse svoje potrebe po lesu tako za dom kot za prodajo zadovoljevali v bližnjih gozdovih, ki jih na kak poseben način niso negovali. Tudi čas sečnje je bil popolnoma prepuščen njihovi lastni odločitvi, čeravno so bili gozdovi precej izsekani ne glede na vrsto lesa. Včasih so omejitve za kmete pomenile le posebne potrebe in zahteve lastnika gozda. Gospodarskih planov za gozdove tod niso delali.

Gozdovi drugega kakovostnega razreda so se predvsem po sestoji razlikovali od prvih. Medtem ko je v prvih rasla zlasti smreka, je v gozdovih drugega kakovostnega razreda raslo 2/3 bukev in le 1/3 smrek.⁵⁴

Gozdnih parcel prvega kakovostnega razreda je bilo v katastrski občini Češnjavek 74, pokrivala pa so površino 83 oralov 11 kvadratnih klafter. V njih so rasle smreke in breze v razmerju 50:50, ponekod pa so prevladovali iglavci. Gozdne površine so ležale popolnoma v ravnini, gozdna tla pa so bila posledično ponekod bogata s prstjo, drugod pa precej gramozna, zato so predvsem smreke na nekaterih delih gozdne površine nekoliko manj uspevale.

Gozdovi drugega kakovostnega razreda so pokrivali površino 119 oralov 3880 kvadratnih klafter, v njih pa so rasli predvsem iglavci, smreke in bori. Zavzemali so v prvi vrsti hribovitejše področje katastrske občine, kjer so bili pogoji za rast gozda dokaj ugodni, saj je zemlja dovolj bogata in močna. Gozdov posebej niso negovali, kolikor pa so jih, so se posluževali predvsem prebiralne sečnje, pa še te v zelo malem obsegu, saj so ponekod okoliški prebivalci za zadovoljevanje svojih lastnih potreb po lesu za kurjavo, gradnje in ostalo delali goloseke. Po njihovih posegih za domače potrebe običajno ni ostalo nič več lesa za prodajo. Načrtov za gozdarjenje tudi v katastrski občini Češnjavek niso pripravljali, vse se je dogajalo bolj po principu samovolje in potreb posameznih lastnikov. Zaradi tega so bili posamezni deli gozda v različnih kakovostnih stanjih.⁵⁵ Ostanke in odpadke iglastih dreves so okoliški kmetje pospravili in porabili za steljo živini, v gozdove pa so občasno prignali živino na pašo.

V katastrski občini Grad je bila zemlja dominikalna in rustikalna. Prva je pripadala imenju Strmol, kot je bilo zabeleženo v zemljiški knjigi. Drugi del so predstavljala rustikalna zemljišča. V katastrski občini Grad je bilo 27 celih hub v velikosti 16 do 22 oralov, 17 polovičnih hub, ki so bile velike

⁵⁴ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

⁵⁵ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjavek, L 109, cenilni elaborat.

Kmečko orodje pred hišo (SEM, foto B. Orel, št. fotogr. 8287)

od 7 do 12 oralov, 8 četrtnskih hub, velikih 2 ali 3 orale, 27 osminskih hub, velikih en ali dva oralna ter 4 kajže, ki niso imele nobenega zemljišča.

Zemljiške gosposke za dominikalna zemljišča v katastrski občini Grad so bile ljubljanska škofija (Pfalz-škofijstvo), komercialno gospostvo Velesovo, gospostvo Mekinje, imenje Strmol, gospostva Križ, Črnelo in Fužine ter župnije Kranj, Cerklje in Sv. Jurij.

Kot je bilo v teh krajih v navadi, so pobirali desetino od vsega, kar je zraslo na njivah in je bilo povezano v snope, pravico do dajatev pa sta imela gospostvo Velesovo in imenje Strmol. Sodno oblast je predstavljala župnija Cerklje, gorsko pravo pa za to katastrsko občino ni obstajalo.⁵⁶

V katastrski občini Češnjevke so bila zemljišča prav tako dominikalna in rustikalna. Prva so pripadala svobodnemu imenju Strmol, cerkvi sv. Nikolaja (Miklavža) v Gradu in sv. Duha v Češnjevku. Zapisana so bila le v deželni deski, zemljiška knjiga pa jih ni zajemala.

Kmetje so imeli rustikalno zemljo, ki je bila razdeljena v 12 celih hub s površino od 25 do 35 oralov, 5 polovičnih hub, ki so imele od 12 do 16 oralov, 4 osminske hube v velikosti tretjine do enega oralna, šest pa je bilo kočarjev, ki niso imeli nobenega zemljišča.

Okrajno gosposko je tukaj predstavljalo državno posestvo Velesovo, kamor so kmetje plačevali tudi ostale dajatve. Gorniškega prava v katastrski občini Češnjevke ni bilo, sodno oblast pa je kot vse druge imelo gospostvo Velesovo.⁵⁷

Tabela 3: Posestna struktura na obravnavanem področju⁵⁸

	Grad	Češnjevke
cele hube	27	12
polovične hube	17	5
četrtnske hube	8	
osminske hube	27	4
kajže	4	6

Stanovanjske hiše kmečkih prebivalcev na področju obeh katastrskih občin so bile delno zidane in delno lesene, večinoma lesena pa so bila gospodarska poslopja. Slednja so imela običajno le prostorno pritličje, ki je delno služilo tudi za spravilo pridelkov in za opravljanje nekaterih kmečkih opravil. Vse zgradbe so bile krite s slamo. Po podatkih statističnega popisa nobena od zgradb ni bila protipožarno zavarovana.

Razen že omenjenih treh mlinov na tem področju niso imeli nobenega industrijskega obrata. Kmetje so tod živeli podobno kot drugod po Gorenjskem in nekoliko bolje, kot ponekod v južnih predelih današnjega slovenskega ozemlja, spremembe v načinu kmetovanja, ki so s sabo prinašale tudi spremembe načina življenja, pa so le počasi prodirale v kmečki vsakdan. Temeljite novosti je v gospodarjenju na kmečkih posestih prineslo leto 1848, ko so ob vseh družbenih preobratih kmetje tudi formalno-pravno postali lastniki zemljišč, ki so jih obdelovali. Zapisi o stanju zemljiških posesti v evidencah franciscejskega katastra so postali za vsakdanje življenje neuporabni, zato so morali v drugi polovici 19. stoletja narisati

⁵⁶ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, cenilni elaborat.

⁵⁷ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Češnjevke, L 109, cenilni elaborat.

⁵⁸ AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Grad, L 73, in k. o. Češnjevke, L 109, cenilni elaborati.

nove katastrske karte in izdelati nov katastrski operat, ki pa ne vsebuje pregledov stanja posameznih katastrskih občin.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije
AS 176 – Franciscejski kataster za Kranjsko
AS 181 – Reambulančni kataster za Kranjsko
SEM – Slovenski etnografski muzej

LITERATURA

- Atlas Slovenije*. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, Geodetski zavod Slovenije, 2005.
- Britovšek, Marjan: *Razkroj fevdalne agrarne strukture*. Ljubljana : Slovenska matica v Ljubljani, 1964.
- Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, zgodovina agrarnih panog. I. zvezek. Agrarno gospodarstvo*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Državna založba Slovenije, 1970.
- Granda, Stane: Patent o uvedbi stabilnega katastra. *Slovenska kronika XIX. stoletja, 1800–1860*. Ljubljana : Nova revija, 2001, str. 129.
- Granda, Stane: Krompir ni podvržen desetini, ampak dvajsetini. *Slovenska kronika XIX. stoletja, 1800–1860*. Ljubljana : Nova revija, 2001, str. 187.
- Kačičnik Gabrič, Alenka: Gospostvo Brdo v luči franciscejskega katastra. *Kronika*, 2004, št. 2, str. 175–184.
- Kačičnik Gabrič, Alenka: *O kmečkih dolgovih neko-liko drugače. Problem servitutnih pravic na posestvu Snežnik*. Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev [Knjižnica "Kronika", zv. 8.], 2004.
- Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*. (ur. Vincenc Rajšp, transliteracija in prevod Aleksandra Serše). Ljubljana : SAZU, 1998.
- Makarovič, Marija: *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 1978.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.
- Verbinc, France: *Slovar tujk*. Ljubljana : Cankarjeva založba, 1982.
- Vilfan, Sergij: Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljansko mero (16.–19. stoletje). *Zgodovinski časopis*, 8, 1954, str. 27–86.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Gut Strmol in einigen Schätzungselaboraten

Schätzungselaborate für das slowenische Gebiet stellen heutzutage die bedeutendste Archivquelle dar zur Erforschung von Lebensgewohnheiten des einst überwiegend bäuerlichen Bevölkerungsanteils. In der Josephinischen Landesaufnahme, die im *Kriegsarchiv Wien* aufbewahrt wird, sind die Steiner Alpen sehr spärlich beschrieben, war doch dieses von allen Hauptverkehrsrichtungen abseits gelegene Gebiet auch vom militärischen Standpunkt von geringem Interesse. Etwas mehr Angaben enthalten die Schätzungselaborate des Franziszeischen Katasters, die etwa sechzig Jahre jünger sind.

Das Gut Strmol zählte zu den kleineren Grundherrschaften. Sein Dominikalland befand sich in den Katastralgemeinden Grad und Češnjevok (Kerschstetten). In beiden Katastralgemeinden herrschen ähnliche klimatische und topographische Besonderheiten. Das Klima ist gemäßigt warm und dem Gedeihen aller landwirtschaftlichen Kulturen günstig. Jedoch wird die Ebene von Zeit zu Zeit von rauhen Nordwinden bestrichen, im Frühjahr dagegen entstanden infolge der Schneeschmelze in den Bergen oft Überschwemmungen.

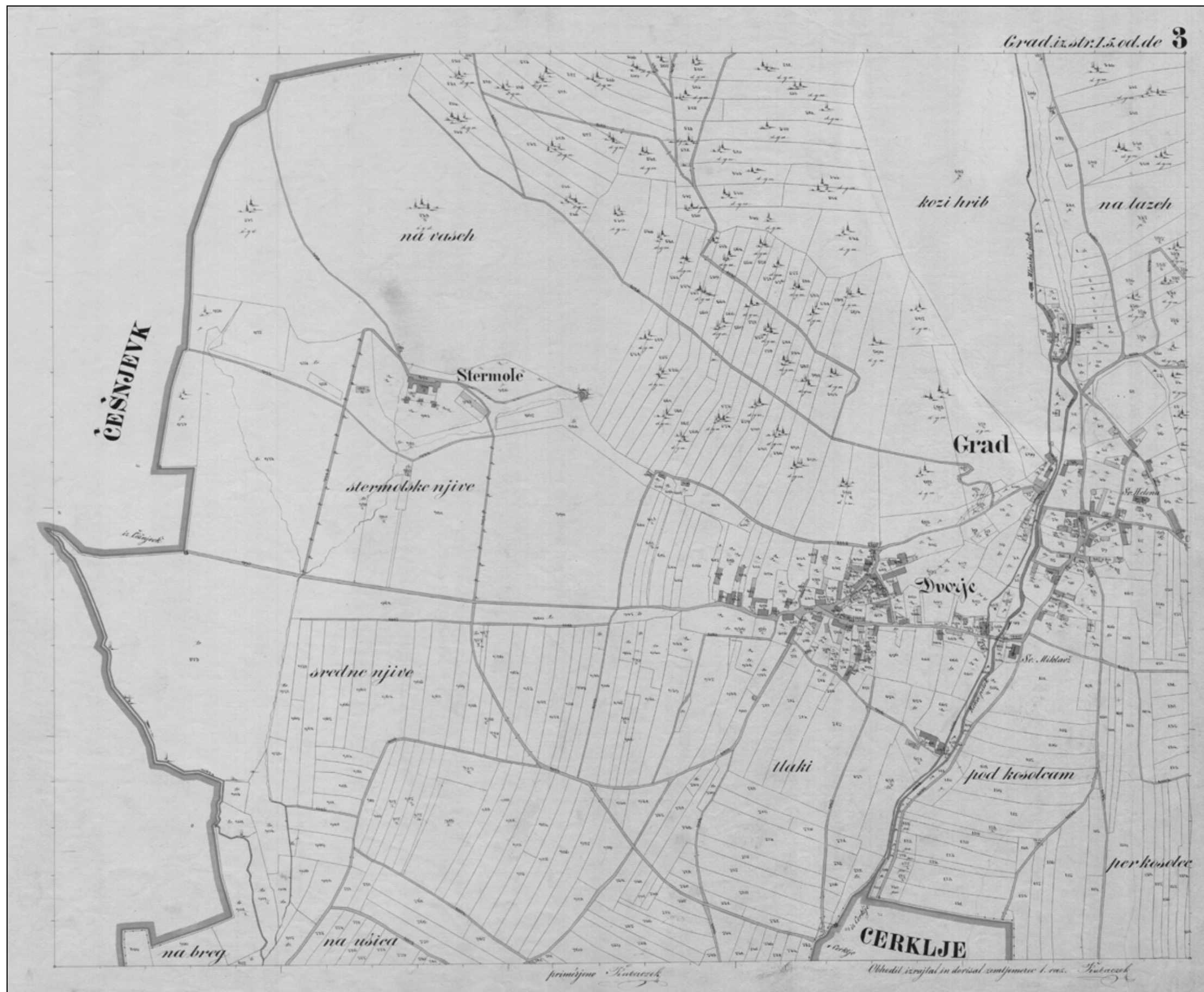
Die Bauern hier führten ein bescheidenes Leben. Sie ernährten sich von eigenen landwirtschaftlichen Erzeugnissen, die seltenen Überschüsse an landwirtschaftlichen Erzeugnissen verkauften sie in Kranj (Krainburg). Kleidungsstoffe wurden überwiegend zu Hause gewebt oder gesponnen, da man hier außer Weizen, Mais, Hafer, Gerste, Kartoffeln, Buchweizen, Gelber Rübe, Hirse, Klee und Hülsefrüchten auch Flachs anbaute und neben Pferden, Ochsen, Kühen und Schweinen auch Schafe gezüchtet wurden. Auch ihre bäuerliche Forstwirtschaft war – wie auch bei anderen Bauern im slowenischen Raum – eher chaotisch.

Die Bezirksobrigkeit stellte für die Einwohner der Katastralgemeinden Grad und Češnjevok die Kammeralherrschaft Velesovo (Michelstetten) bei Kranj dar, die Pfarre befand sich in Cerklje (Zirklach), wo die Kinder der erwähnten Katastralgemeinden auch die Schule besuchten. Für beide Gemeinden galt als Patronat und Gerichtsobrigkeit die Herrschaft Velesovo.

Wegen der Grundbesitzveränderungen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurde das Franziszeische Kataster unbrauchbar. Darum mussten neue Elaborate und Karten erstellt werden. Das neue Reambulierungskataster enthält leider keine Standesaufnahme der einzelnen Katastralgemeinden.

Strmol z okolico na franciscejskem katastru leta 1826 (AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, k. o. Grad)

Strmol z okolico na reambulančnem katastru leta 1867 (AS 181, Reambulančni kataster za Kranjsko, k. o. Grad)